

Examencommissies mbo tijdens de coronacrisis

Tweede onderzoek (periode 1 oktober 2020 – 1 augustus 2021)

Februari 2022

Hoe functioneerden examencommissies in het mbo tijdens de coronacrisis, in de periode van 1 oktober 2020 tot 1 augustus 2021? In dit tweede themaonderzoek *Examencommissies mbo tijdens de coronacrisis* heeft de Inspectie van het Onderwijs dat geïnterviewd.

De inventarisatie geeft het beeld dat examencommissies van mbo-instellingen in vergelijking met de eerste periode van de coronacrisis meer rust hebben ervaren in het proces van examinering en diplomering omdat er een 'nieuw normaal' was ontstaan. Ook blijkt dat opleidingsteams zich bewuster zijn geworden van de rol en taak van de examencommissie.

Terugblik eerste onderzoek

Tijdens het eerste onderzoek [Examencommissies in het mbo tijdens de coronacrisis](#) (rapport juni 2021) constateerden we dat examencommissies zich zeer bewust waren van hun verantwoordelijkheid en dat veel instellingen een crisisorganisatie inrichtten. Verder bleef het samenspel tussen examencommissie en opleidingsteam functioneren en deed de examencommissie meer dan alleen borgen. Examencommissies gaven aan dat ze zich geen zorgen maakten over de diplomawaarde.

Samenvatting en conclusies

Dit inventariserende onderzoek gaat over de periode van 1 oktober 2020 tot 1 augustus 2021. Centraal stond de vraag hoe examencommissies in deze volgende periode vorm en invulling gaven aan hun rol en verantwoordelijkheid om de kwaliteit van examinering en diplomering te borgen. Hoe hebben examencommissies in het mbo deze periode ervaren en verschilde dat met de periode van 15 maart tot 1 oktober 2020, de eerste coronaperiode? En hoe werkten zij samen met anderen zoals bestuur en opleidingsteams?

Het onderzoek bestond uit interviews met 20 examencommissies van bekostigde en niet-bekostigde mbo-instellingen. Daarnaast hebben we voorafgaand aan de interviews de jaarverslagen van de examencommissies doorgenomen.

Wij komen tot de volgende conclusies.

- Het onderzoek over de periode 1 oktober 2020 tot 1 augustus 2021 laat **in grote lijnen hetzelfde beeld** zien als uit de eerste periode, namelijk dat zeer bewust is omgegaan met examinering en dat de instellingen daarbij focus bleven houden op het behoud van diplomawaarde in het belang van maatschappij én student.
- Het grootste verschil is dat examencommissies konden **voortbouwen op de ervaringen** van de eerste coronaperiode. Hierdoor was er meer rust en kon de scheiding tussen zorgen en borgen beter worden bewaakt.
- Instellingen hebben in afstemming met de examencommissie gebruik gemaakt van **mogelijkheden om examinering aan te passen**. Bijvoorbeeld door examens online of in simulatie af te nemen.

- Examencommissies stellen dat **diploma's hun waarde behouden**. Het kwalificatiedossier was altijd leidend bij de inrichting en uitvoering van de examinering.
- Examencommissies gaan **terug naar 'business as usual'**, maar wel met accentverschuivingen in hun rol, taken en verantwoordelijkheden in vergelijking met de periode voor corona.
- Er is meer rust in de instelling en er ontstonden **korte lijntjes met de examencommissie**. Expertise werd gedeeld tussen examencommissie en opleidingsteams en opleidingsteams vonden makkelijker de weg vinden naar de examencommissie.
- Er is nog **weinig evaluatie van de examinering**. Vooral met studenten wordt er weinig gereflecteerd op het proces en uitvoering van de examinering.
- **Borging door examencommissie is weer bijna op het niveau** van voor de coronacrisis. De intensiteit van de uitgevoerde toezichtactiviteiten door de examencommissie was bijna weer op hetzelfde niveau als voor de coronacrisis.
- Examencommissies **verantwoorden zich in jaarverslagen** over hun handelen in crisistijd.
- De coronacrisis heeft examencommissies **ook wat opgeleverd**. Zo vertelden examencommissies dat ze de samenwerking en de verbinding met de opleidingsteams willen behouden.

Aanleiding voor dit tweede onderzoek

Dit themaonderzoek 'Examencommissies mbo tijdens de coronacrisis tweede onderzoek' maakt deel uit van het [jaarwerkplan 2021](#) van de Inspectie van het Onderwijs', onder de werktitel 'Functioneren van examencommissies'. Door de ingrijpende gevolgen van de coronacrisis op het onderwijs en de examinering in het mbo spitst het themaonderzoek zich toe op het functioneren van examencommissies onder de corona-omstandigheden in de periode van 1 oktober 2020 tot 1 augustus 2021. In deze periode moesten de mbo-instellingen hun onderwijs en examinering aanpassen aan de coronamaatregelen. Scholen moesten soms sluiten en het onderwijs online aanbieden. Vanaf mei 2021 kon er weer één dag in de week fysiek les gegeven worden. Ook de beroepspraktijk werd geconfronteerd met de crisismaatregelen. Afhankelijk van de branche waren de maatregelen meer of minder ingrijpend. Soms moesten organisaties hun deuren sluiten, soms konden er maar weinig medewerkers tegelijkertijd aanwezig zijn op de werkvloer. Dit had ook gevolgen voor mbo-studenten. Zij konden niet meer altijd terecht voor een stage of leerwerkplek. En ook de examinering in de beroepspraktijk was niet meer overal mogelijk.

Werkwijze en onderzoeksverantwoording

In het onderzoek stond de vraag centraal hoe examencommissies tijdens de coronaperiode van 1 oktober 2020 tot 1 augustus 2021 vorm en invulling gaven aan hun rol en verantwoordelijkheid om de kwaliteit van examinering en diplomering te borgen.

Inspecteurs interviewden daartoe in de maanden oktober en november 2021 in totaal 20 examencommissies van bekostigde en niet-bekostigde mbo-instellingen. Bij de selectie van de te interviewen examencommissies hielden wij rekening met een landelijke spreiding en een verdeling naar bekostigde en niet-bekostigde instellingen. Ook selecteerden wij examencommissies op basis van de sector waarin ze opereren en de positie van de examenorganisatie binnen de instelling (centraal of decentraal). Doel van de selectie was om zo veel mogelijk variatie te realiseren.

In de gesprekken richtten we ons onder andere op de rol, positie, taken en verantwoordelijkheden van de examencommissie onder de crisissomstandigheden, de relatie met het bestuur en de interactie met de opleidingsteams. Ook waren we benieuwd naar mogelijke aanpassingen in de examinering en in de kwaliteitsborging.

Alle gesprekken voerden wij aan de hand van een gestructureerde gespreksleidraad. De bevindingen uit de gesprekken zijn na analyse getoetst bij enkele interne en externe deskundigen. Hiermee werden de uitkomsten van de analyse gevalideerd.

Conclusies en toelichting

Instellingen hebben in afstemming met de examencommissie gebruik gemaakt van mogelijkheden om examinering aan te passen

- Tijdens de periode vanaf 1 oktober 2020 hebben de bevroegde examencommissies aangegeven dat zowel zij als de opleidingsteams veelal voort konden bouwen op de aanpassingen die ze hebben gedaan in de eerste coronaperiode (maart 2020 – oktober 2020). Zo werd er gebruik gemaakt van de mogelijkheden om online te examineren, een of meerdere keuzedelen niet te examineren, simulaties in plaats van examinering tijdens de beroepspraktijkvorming en het doen van een criterium gericht interview (CGI), als aanvulling op andere examenvormen. Soms moest de examinering aangepast worden omdat het in de oorspronkelijke vorm niet mogelijk was te voldoen aan de richtlijnen van het RIVM.
- Een meerderheid van de opleidingsteams heeft aanpassingen gedaan in de examenplannen of de afnamecondities, dit werd vervolgens vastgesteld door de examencommissie. De examencommissies hebben hierbij aangegeven dat het behoud van de diplomawaarde leidend was. Gemaakte keuzes werden dan ook in het licht van behoud van diplomawaarde beargumenteerd. De examencommissies vertelden ons tevens dat er binnen de examencommissie weinig discussie is geweest over het doen van aanpassingen. Als er wel sprake was van discussie, dan ging het over het wel of niet door laten gaan van de examinering van keuzedelen of de eventuele gevolgen van digitale afname. Bij digitale afname kwamen ook AVG-vraagstukken bovendrijven.
- Alle door ons bevroegde examencommissies hebben de 'Handreiking verantwoord diplomabesluit'/'Servicedocument covid-19 aanpak mbo' gelezen. Veel van de examencommissies gaven vervolgens aan dat dit document een vertaalslag nodig had voor de eigen instelling. Als er gebruikt is gemaakt van de geboden mogelijkheden dan is er vaak voor gekozen om een of meerdere keuzedelen niet te examineren. Het onderdeel Rekenen is in bijna alle gevallen geëxamineerd.

Volgens examencommissies behouden diploma's hun waarde

- Alle examencommissies die wij spraken gaven aan dat de diplomawaarde geborgd kon worden. Ze vertelden dat het kwalificatiedossier leidend was bij de inrichting en uitvoering van de examinering en dat de verstrekte diploma's passend zijn bij de kwalificatievereisten zoals vermeld in het vigerende kwalificatiedossier. Examencommissies gaven daarbij regelmatig aan dat hun werkwijze niet gewijzigd was en dat er gevalideerde exameninstrumenten gebruikt werden.
- Bovendien was er niet veel discussie binnen de examencommissies over betrouwbaarheid van de beoordelingen. Als er toch discussie was, ging die vooral over het borgen van de kwaliteit wanneer examinering online moest plaatsvinden, omdat met deze examenvorm nog niet veel ervaring was opgedaan. Bij de meeste examens werden er geen andere beoordelingsformulieren gebruikt, de examencommissies vertelden dat daardoor de betrouwbaarheid geborgd bleef.
- Andere genoemde redenen waarom de diploma's hun waarde behielden waren: frequente gesprekken met de opleidingsteams over de borging en de goede, uitgebreide controle die op de examendossiers werd uitgevoerd. Al kon de diplomawaarde geborgd worden, door enkele examencommissies werden wel zorgen uitgesproken over het welzijn van studenten en hun beroepshouding en sociale vaardigheden.

Examencommissies gaan terug naar 'business as usual', maar wel met accentverschuivingen in de rol, taken en verantwoordelijkheden in vergelijking met de periode voor corona

- De taken en verantwoordelijkheden van de examencommissie zijn volgens ruim een derde van de bevroegde examencommissies niet veranderd door corona. Wanneer er wel veranderingen waren kwam dat voornamelijk doordat de taken van de examencommissies

intensiever waren geworden en meer op afstand plaatsvonden. Daarnaast hadden veel examencommissies een meer adviserende rol richting opleidingsteams. Bijna de helft van de bevroegde examencommissies gaf aan dat ze tijdens de corona periode door de opleidingsteams werden gezien als orgaan voor kritisch advies en een vraagbaak om mee te denken.

- Examencommissies gaven aan door de coronaperiode taakvolwassener en zichtbaarder te zijn geworden. De helft van de examencommissies noemt daarnaast dat opleidingsteams zich door corona bewuster zijn geworden van de rol en taak van de examencommissie. Dit beeld bevestigt de bevindingen genoemd in het vorige rapport van het themaonderzoek [Examencommissies mbo tijdens de coronacrisis](#) (juni 2021). Examencommissies zeggen tevens serieuzer te worden genomen, dat hun rol steeds meer wordt geaccepteerd en dat er meer draagvlak is gekomen met betrekking tot de inrichting en uitvoering van hun activiteiten op het gebied van examinering en diplomering.
- De oorspronkelijke taak- en verantwoordelijkheidsverdeling tussen zorgen en borgen werd in deze tweede coronaperiode weer hersteld. Waar in de eerste maanden van corona ook veel focus van de examencommissies uitging naar het ondersteunen van opleidingsteams in het zorgen, verschoof het in de periode vanaf oktober 2020 weer terug naar borgen.

Meer rust in de instelling en korte lijntjes met de examencommissie

- Volgens het grootste deel van de bevroegde examencommissies is het contact van, en de verhouding tussen, de examencommissies met de opleidingsteams nu anders dan de eerste maanden van corona. Bij beide was de eerste stress weg en kon men voortbouwen op de geleerde lessen van eerder in het jaar. Examencommissies en opleidingsteams raakten gewend aan het nieuwe normaal en de daarbij behorende duidelijkheid. Deze rust werd ook ervaren in het contact tussen de examencommissie en het bestuur en directie.
- Examencommissies gaven over het algemeen aan dat de communicatie met het bestuur en de directie minder intensief is geworden in de periode van 1 oktober 2020 tot 1 augustus 2021 dan in de eerste periode van corona. Dit kwam onder andere doordat ze weer terug konden vallen op bestaande, reguliere processen en overleggen.
- Volgens een ruime meerderheid van de bevroegden waren de lijntjes korter en verliep de communicatie met de opleidingsteams soepeler. Een deel gaf aan meer samen te werken met de opleidingsteams en meer verbinding te hebben ervaren dan voor de coronacrisis. Er was meer gemeenschapsgevoel, expertise werd gedeeld en opleidingsteams konden makkelijker de weg vinden naar de examencommissie.
- De samenwerking tussen (decentrale) examencommissies binnen de instelling werd voortvarend en toereikend genoemd. Toch geeft een klein deel aan het contact tussen opleidingsteam en examencommissie als stroperig te ervaren. De goede samenwerking en betrokkenheid werden ook genoemd bij de verhouding tussen de examencommissie en het bestuur en de directie. Een derde van de bevroegde examencommissies geeft bijvoorbeeld aan dat zij en het bestuur en directie door corona het afgelopen jaar meer naar elkaar zijn toegegroeid.

Evaluatie van de examinering gebeurt nog weinig

- Tijdens het vorige onderzoek naar examencommissies in het mbo tijdens de coronacrisis viel op dat niet alle examencommissies gestructureerd met alle betrokkenen evalueerden. Tijdens het huidige onderzoek gaf de helft van de bevroegde ondervraagde examencommissies aan dat er (nog) niet of onvoldoende is geëvalueerd met de studenten.
- Examencommissies die wel met de studenten hebben geëvalueerd, deden dat door middel van gesprekken of het afnemen van enquêtes. De helft van de examencommissies gaf aan dat er (nog) niet of onvoldoende is geëvalueerd met de opleidingsteams. Als er wel geëvalueerd werd gebeurde dat door middel van (informele) gesprekken met opleidingsteams en studenten.
- In sommige gevallen werd examinering en diplomering niet op zichzelf geëvalueerd, maar wel als onderdeel van bijvoorbeeld de generieke onderwijsevaluatie of naar aanleiding van een bijwoning van een examen door de examencommissie.

Borging door examencommissie weer bijna op het niveau van voor de coronacrisis

- Alle bevroegde examencommissies gaven aan dat ze tijdens de periode van 1 oktober 2020 tot en met 1 augustus 2021 diverse activiteiten hebben uitgevoerd om de deugdelijkheid van de examinering en diplomering te borgen. Examencommissies vertelden ons over activiteiten, zoals een controle op het correct verwerken van wijzigingen in examenplannen, het bijwonen van online afnames van (generieke) examenonderdelen en eindgesprekken van keuzedelen, het beoordelen van de kwaliteit van de beroepsgerichte en generieke examens en het bijwonen van afnames van examens als deze in simulatie op school werden afgenomen.
- Het merendeel van de examencommissies gaf aan dat de intensiteit van de uitgevoerde toezichtactiviteiten weer op hetzelfde niveau lag als voor de coronacrisis. Wel gaven commissies aan dat het toezicht op de examinering in de beroepspraktijk lastig was, omdat fysiek bezoek bij een leerbedrijf niet altijd wenselijk of mogelijk was vanwege de RIVM-maatregelen. Daarbij speelde het dilemma: hoe borg je een onafhankelijke en deskundige beoordeling als beoordelaars van de instelling niet op de werkvloer aanwezig mogen zijn? Enkele examencommissies gaven aan dat zij bij een dergelijk dilemma de examinering monitorden door de beoordelaar en de student telefonisch te spreken, om zo toch zicht te krijgen op de uitvoering van de examinering.
- Ook benoemden alle bevroegde examencommissies dat zij nauwkeurig vaststelden of een student voldeed aan de voorwaarden voor diplomering. Hiervoor controleerde de commissie examendossiers, steekproefsgewijs of allemaal, op volledigheid en op juist ingevulde beoordelingsformulieren van de examens.
- Alle bevroegde examencommissies legden bevindingen naar aanleiding van de uitgevoerde toezichtactiviteiten vast in rapportages en bespraken deze tijdens vergaderingen van de commissie. Vervolgens gaf de examencommissie een terugkoppeling naar het opleidingsteam en de beoordelaars die betrokken waren bij het examen. Dit kon er toe leiden dat een opleidingsteam bijvoorbeeld een opdracht kreeg van de examencommissie tot verbetering van de inrichting en/of uitvoering van de examinering.

Examencommissies verantwoordden zich over hun handelen in crisistijd

- Alle examencommissies vertelden dat ze zich verantwoordden over hun handelen in crisistijd in het jaarverslag Examinering. Sommige examencommissies hebben daarbij een extra hoofdstuk over de coronacrisis toegevoegd.
- Alle bevroegde examencommissies hebben voorafgaand aan de gesprekken met ons het meest recente jaarverslag Examinering aangeleverd. In die jaarverslagen lazen wij dat examencommissies verslag uitbrengen van hun werkzaamheden en van de borging van de examenkwaliteit in een schooljaar of kalenderjaar. Hiermee leggen ze intern verantwoording af over de kwaliteit van examinering en diplomering tijdens de coronaperiode aan het bevoegd gezag van de eigen instelling.
- Verantwoording gebeurt ook regelmatig tijdens overleggen met het college van bestuur, zo gaven examencommissies aan. De verantwoording gebeurde over het algemeen op dezelfde wijze als voor de coronacrisis, daarin zien we wel een verschil met de eerste coronaperiode.

De coronacrisis heeft examencommissies ook wat opgeleverd

- De coronacrisis heeft examencommissies ook inzichten opgeleverd, vaak noemden ze dat de communicatie met de opleidingsteams verbeterd is. De scheiding tussen zorgen en borgen werd duidelijker. Daarnaast werd de examencommissie een sparringpartner van het team, zonder daarbij de verschillende verantwoordelijkheden uit het oog te verliezen. Ook is het bewustzijn bij de opleidingsteams over examinering gegroeid. Examencommissies vertelden dat ze de samenwerking en de verbinding met de opleidingsteams in de toekomst willen behouden.
- Examencommissies benoemden ook voordelen van digitalisering zoals digitale diplomadossiers, online examinering en online vergaderen. De voordelen van de

digitalisering willen ze graag behouden, maar ze geven ook aan dat er niet zomaar gekozen moet worden om alles online te doen.

- Daarnaast vertelden examencommissies dat ze flexibeler en wendbaarder waren dan van tevoren gedacht. Dat leverde maatwerk op dat deels behouden moet blijven. De kanttekening die daarbij werd gemaakt was dat er tijdens de coronacrisis veel ad hoc moest gebeuren. Zo moesten er bijvoorbeeld extra herkansingen geregeld worden, er moest op een andere manier met absentie omgegaan worden, examinering moest in kleinere groepen georganiseerd worden en studenten konden soms pas later examineren waardoor de opleiding verlengd moest worden. Hiervoor was veel extra overleg nodig, examencommissies willen daar graag weer van af.

- Terugkijkend op de afgelopen periode gaven examencommissies tot slot aan dat de volgende oplossingen en aanpassingen toereikend waren en mogelijk in de toekomst zullen blijven:
 - korte lijnen tussen opleidingsteams en examencommissies;
 - online examineren;
 - simulatie (vanwege de vergelijkbaarheid van afnamecondities);
 - bewijzen uit de beroepspraktijkvorming gebruiken voor het diplomabesluit.